

Х ЮВІЛЕЙНИЙ ЛЬВІВСЬКИЙ СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФОРУМ

13 жовтня 2016 р. у Львівському національному університеті імені Івана Франка відбувся Х ювілейний Львівський соціологічний форум “Змінність соціальних просторів крізь соціологічну оптику: прояви, контексти, можливості”, організований кафедрою соціології історичного факультету ЛНУ та Львівським обласним відділенням Соціологічної асоціації України (САУ). Цей Форум проведено за змішаною технологією, яка поєднувала виступи з їх подальшим обговоренням на двох дискусійних майданчиках, проведення круглого столу, а також публічну дискусію “Соціологія та agenda setting в Україні”. Такий формат обрано для уникнення домінування ортодоксальних прийомів проведення наукових і науково-практичних конференцій, які, як правило, зводилися до представлення автономних доповідей учасників при практичній відсутності дискусій і обміну думками. Крім того, лише поодинокі конференції науковців виходили за межі університетських аудиторій і з’являлись у прямому ефірі через спілкування із зацікавленою публікою.

До оргкомітету Форуму надійшло 136 заявок від соціологів – викладачів, науковців і практичних працівників ряду дослідницьких центрів та установ країни. Взяли участь у проведенні Форуму 112 осіб, які представляли 34 ВНЗ України III-IV рівнів акредитації, в тому числі 19 національних університетів, а також дослідники з 12 соціологічних центрів, агенцій і служб на чолі з Інститутом соціології НАН України, кількох благодійних фондів, державних і недержавних організацій.

З вітальними словами на початку роботи Форуму виступили ректор Львівського національного університету імені Івана Франка, професор В.П. Мельник та президент Соціологічної асоціації України, ректор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, професор В.С. Бакіров.

Загальна назва Форуму відображала потребу соціологічного дискутування щодо двох головних проблем: 1) шляхів і особливостей розвитку світової та вітчизняної соціології; 2) стану і перспектив розвитку сучасного українського суспільства. Особливу увагу приділено актуальній тематиці історичної пам’яті та поведінкових репертуарів у сучасному українському суспільстві, а про зв’язок соціолога й аудиторії, ролі соціологічних досліджень у вирішенні гострих проблем сучасності йшлося під час проведення живого діалогу в ефірі між соціологами-вченими та соціологами-практиками.

Перший дискусійний майданчик стосувався діалектики глобальних змін у світлі теоретичної та емпіричної соціології. У своєму вступному слові завідувач кафедри соціології Львівського національного університету імені Івана Франка, віце-президент САУ, доктор соціологічних наук, професор Н.Й. Черниш представила своє розуміння етапів і суперечливих тенденцій розвитку світової соціологічної думки в добу глобалізації. На її думку, вітчизняній соціології бракує концептуальних уявлень про сучасне українське суспільство, а Україна ще не зайняла поважного місця на світовій арені як країна-емітер. Вона поставила основне запитання для обговорення на цьому майданчику: якою має бути головна функція соціології у добу глобалізаційних змін – пізнавальною, дієво-практичною, прогностичною? Інші доповідачі та учасники висловили свої думки, суть яких зводилася до потреби органічного поєднання усіх названих функцій і до необхідності здійснювати прориви теоретичного характеру попри закорінену вітчизняну фобію до теоретизування.

На цьому дискусійному майданчику відбувався обмін думками щодо реалізації прогностичної функції соціології (основна доповідь професора М.А. Лепського), долі національних кордонів у часи мобільностей і складних міграцій (основна доповідь доцента О.А. Філіппової), сутнісних характеристик сучасного українського соціуму (основна доповідь професора В.М. Онищука). Присутні зійшлися на думці, що українське сьогодні є складною сумішю елементів домодерного, модерного та постіндустріального типів суспільств з помітними впливами глобалізації, а професор Є.І. Головаха запропонував своє визначення: українське

суспільство – це суспільство стихійних трансформацій з відтермінованим транзитом від радянської інституціональної до розвинутої демократичної системи.

Другий дискусійний майданчик відкривала з вітальним і вступним словом голова Львівського відділення САУ, професор кафедри соціології Львівського національного університету імені Івана Франка Н.В. Коваліско. Дискусії були сфокусовані навколо осмислення траєкторій соціокультурної та інституційної динаміки сучасного українського суспільства, адже проєктивні теорії соціальних змін, такі як теорія модернізації та демократичного транзиту, виявилися неспроможними описати зміни, яких зазнає українське суспільство впродовж останніх десятиліть. Складна і часом суперечлива соціодинаміка суспільства за цей період містила різні стани та тенденції: “хвилі” становлення, посилення та послаблення демократичних інституцій; періоди переважання пасивного, “оберігаючого”, патерналістського типу державної політики у соціальній сфері та впровадження неоліберальних, часто непопулярних, болісних реформ; миру та війни; громадської пасивності та політичного абсентеїзму, масової активізації, навіть у деструктивних формах, загострення та послаблення соціокультурних стереотипів і конфліктної напруженості у суспільстві. Ця “жива лабораторія” соціальних змін дає можливість відслідковувати їх динаміку та прогнозувати подальші зміни у таких сферах: вектори і динаміка цінностей українського суспільства, динаміка форм політичної участі та соціального активізму, старі та нові еліти і *opinion maker's*, соціокультурні аспекти інституційної трансформації та реформ, соціальні взаємодії у вимірах довіри, толерантності, мілітаризації, ксенофобії, популізму, соціальний і моральний капітал суспільства (зокрема, в станах революції та війни) тощо.

Ключовими дискусійними питаннями, які були сформовані за темами учасників Форуму та винесені на обговорення, були такі:

1. Інноваційні виклики сучасній системі освіти, зокрема, чи можливе “номадичне суспільство” в Україні (основна доповідь професора В.В. Чапак). Було виокремлено основні риси та принципи, на яких будеться “номадичне суспільство” як суспільство креативного, творчого пошуку знань. У ході обговорення зазначено ряд проблем, перешкод у сучасній системі освіти України та сформульовано ключові тези у подоланні й пошуку варіантів, потенціалу навчання, яке еволюціонує.

2. Потенціал громадянського активізму сучасних українських переселенців розкрито в основній доповіді професора О.К. Міхеєвої, яка окреслила соціокультурні чинники адаптації ВПО завдяки ряду дослідницьких проєктів, реалізованих в Україні. Під час дискусії йшлося про реальний стан, мотиви повернення та неповернення ВПО, специфіку адаптаційних практик вирішення проблем при працевлаштуванні, розрив поколінь і стигматизацію цієї соціальної групи у суспільстві.

3. Партисипативність як одна з форм творення українського суспільства розкрито в основній доповіді доцента О.Р. Личковської, завдяки чому нею виокремлено можливості та обмеження Інтернет-видань у сучасному медіа-просторі. Ключовою тезою дискусії навколо зазначеної теми було те, що зі зміною природи й спрямованості сучасних медіа змінюються типи комунікативної активності суспільства, способи інтерактивних можливостей інтернет-видань і соціальних медіа, які трансформують процеси комунікативної та соціальної партиципації сучасної людини.

4. Про значення цінностей у контексті готовності сучасного українського суспільства до змін йшлося у ключовій доповіді цього майданчика кандидата соціологічних наук О.П. Шестаковського. Дослідник зробив спробу встановити специфіку структури та динаміки цінностей в Україні у міжмайданний період, розмірковував щодо їх наближення до європейських показників і, зрештою, ролі у поточних соціетальних змінах.

У ході дискусій було зазначено, що основними провайдерами соціальних змін в Україні у системі освіти, в медіапросторі, громадській та інших сферах мають стати не економічні та владні еліти, а мережі соціальних активістів – представників суспільства, які готові та спроможні діяти, генерувати й впроваджувати соціальні інновації.

Круглий стіл був присвячений історичній пам'яті та поведінковим репертуарам у сучасному українському суспільстві. Відбувся плідний обмін думками щодо пам'яті про радянське минуле, національної ідентичності та громадянського активізму в Україні 1990–2015 рр. (основна доповідь доцента Д.Ю. Судина). Зазначено, що моделі історичної пам'яті формуються державою в середовищі громадян України без належного рівня комунікації з ними та з наголосом на потребі інструментального підходу до інтерпретації історичних подій. Це, на думку більшості дискутантів, є негативним явищем, оскільки сучасне українське суспільство потребує активної й комплексної модернізації, для якої одностороннє безальтернативне оцінювання історичних подій є серйозною перешкодою. Більшість учасників круглого столу вважають, що для України не підходить “нульова стратегія” у ставленні до історичного минулого через занадто коротку історичну перспективу її формування.

Спеціальною подією, яка завершувала X ювілейний Львівський соціологічний форум, стала **публічна дискусія “Соціологія та agenda setting в Україні”**, присвячена питанням функції соціології у сучасному українському суспільстві, статусів академічної соціології та соціологічних агенцій у процесі формування порядку денного суспільства, суспільних запитів до соціологічної галузі тощо. Основними дискутантами були: президент Соціологічної асоціації України, ректор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор соціологічних наук, професор В.С. Бакіров; заступник директора Інституту соціології НАН України, доктор філософських наук, професор Є.І. Головаха; директор Українського центру вивчення громадської думки “Соціоінформ”, кандидат соціологічних наук Н.О. Зайцева-Чіпак; директор Соціологічної агенції “Фама”, кандидат соціологічних наук М.П. Малачівська-Данчак; керівник групи соціологічних досліджень Конгресу національних громад України, кандидат соціологічних наук О.П. Шестаковський. Модератором дискусії була соціолог, учасниця Несторівської групи В.О. Бриндза. Учасники дискусії репрезентували різні позиції професійного соціолога: соціолога-практика, соціолога-науковця, соціолога-педагога, публічного соціолога. У ході обговорення Н.О. Зайцева-Чіпак наголосила на потребі вибудовування партнерських відносин та обміну досвідом між представниками академічної та прикладної соціології в Україні. М.П. Малачівська-Данчак долучилась до такої позиції та акцентувала увагу на зростанні клієнтських запитів на соціологічну експертизу. О.П. Шестаковський поділився своїми міркуваннями щодо суспільних функцій академічної та прикладної соціології. Професор В.С. Бакіров розповів про освітні стандарти підготовки соціологів у ВНЗ України. Професор Є.І. Головаха звернув увагу на потребу розвитку соціологічної культури у користувачів та споживачів соціологічної інформації, насамперед, у представників журналістики. Учасники дискусії зійшлись на думці, що з метою інтеграції та взаємозбагачення різних професійних полів соціологічної галузі України практику подібних обговорень потрібно продовжити в майбутньому.

Такі висновки були одностайно підтримані усіма учасниками Форуму. Вони наголошували, що в ситуації мультипарадигмальності сучасної соціологічної науки, зростання значущості міждисциплінарності та появи дедалі нових теоретичних “поворотів”, запровадження радикально змінених методів соціологічних досліджень регулярні фахові зустрічі та обговорення гострих проблем українськими соціологами мають стати нормою. Крім того, підсумки їхнього проведення, пропозиції та практичні заходи, запропоновані соціологами України, мають вчасно доводитися до відома владних структур усіх рівнів, громадського сектору суспільства, ЗМІ, зарубіжних партнерів і колег, а цю місію може з успіхом виконувати Соціологічна асоціація України.

Н.Й. Черниш,

проф., д-р соціол. наук,

*завідувач кафедри соціології Львівського національного університету імені Івана Франка,
віце-президент Соціологічної асоціації України*